

*Preek van 19 maart 2017, 3de van de 40 dagen,
gehouden in De Morgenster in Papendrecht
door Piet van Die*

LEVENDE WOORDEN

Maar enkelen van hen zeiden: 'Dankzij Beëlzebul, de vorst der demonen, kan hij demonen uitdrijven.' (Lucas 11,15)

Laster

Het was me het weekje wel. Twee Turkse ministers werd de toegang tot Nederland geweigerd. Erdogan, de president van Turkije, regaarde meteen. Hij noemde het een daad van 'nazi's en fascisten'. En twee dagen later maakte hij het nog bonter. Hij beweerde dat de 7000 doden bij de val van Srebrenica door het Nederlandse leger waren omgebracht.

Niet bepaald een toonbeeld van 'levende woorden', zoals ons thema van vanmorgen luidt. Maar Erdogan is niet de enige. Trump kan er ook wat van. Feiten verdraaien en naar je eigen hand zetten en het dan noemen: 'alternatieve feiten'. Vroeger heette het gewoon 'leugen' of 'laster'.

Vreemde reacties

Nu is er in de loop van de tijd niet zoveel veranderd. Jezus kon er al over meepraten. Toen hij een mens genas die met stomheid geslagen was, reageerde een deel van de omstanders met een vreemde beschuldiging: 'Dat kan hij doen omdat Beëlzebul hem die macht gaf.' Daarover zo meteen, maar eerst nog dit.

Ik zei: 'Een deel van de omstanders'. Een ander deel reageerde met: 'We zouden weleens een teken uit de hemel van hem willen zien.' Ook dat is vreemd. Je zou zeggen: dat teken hadden ze toch net gezien, namelijk de genezing van die man? Wij zouden ervoor tekenen om dat teken gezien te hebben! Dat zou geloven een stuk makkelijker maken! O ja? Dat denken wij altijd wel. Maar hoe reageren wij als iemand vandaag beweert een wonderbaarlijke genezing te hebben meegemaakt? 'Och, het zal wel iets psychologisch zijn.' We brengen het terug tot iets wat wij kunnen begrijpen. Wonderen zijn dus helemaal niet zo eenduidig – nu niet en toen kennelijk ook al niet.

Duivel

Je merkt trouwens dat Jezus dat nog niet eens zo erg vindt – die wens om een nog sterker teken te krijgen. Hij reageert er niet op. Maar hij gaat uitvoerig in op dat eerste argument: dat hij mensen zou kunnen genezen door kracht van Beëlzebul. Dat stak hem.

De duivel is uit ons wereldbeeld verdwenen. Luther zag hem bij wijze van spreken nog op elke straathoek. Wat dat betreft was hij nog een middeleeuwer. Kijk maar naar schilderijen uit die tijd: demonen en duivels in allerlei soorten en gedaanten. In de tijd van Jezus was het kennelijk niet anders. Er waren demonen volop en aan het hoofd stond Beëlzebul. De naam komt waarschijnlijk van ‘Baäl ze-bub’, de Filistijnse god van de vliegen. Vliegen die op mest opkwamen. Smerige beesten. En zoals alles een god had, zo had je ook de god van de vliegen. Waarschijnlijk heeft die voorstelling zich ontwikkeld tot het mythische beeld van de vorst van het kwaad. Hij is overste van een leger van krachten die mensen omlaag halen en gevangen houden.

Woorden als wapens

Toen Jezus door omstanders werd beschuldigd dat hij genezingen kon doen dankzij Beëlzebul, beweerden ze dus eigenlijk dat Jezus zelf ook zo’n demon was. We zeggen weleens: ‘Blikken kunnen doden’. Maar woorden kunnen ook wapens zijn waarmee je de ander kunt verwonden. ‘Schelden doet geen zeer,’ zei mijn moeder vroeger als ik op straat gepest was. Maar ik wist wel beter. Het deed wel pijn. Dat is ook het lastige van de huidige discussie over vrije meningsuiting. Kun je zomaar alles over iedereen zeggen? Cabaretiers maken zich er weleens te gemakkelijk vanaf door te zeggen dat het gaat om het vrije woord. Maar hoe vrij is een woord dat een ander vastpint en gevangen neemt? Woorden kunnen een gif zijn. Een gif dat ook druppelsgewijs zijn werk doet. ‘Politici? Het zijn allemaal zakkenvullers,’ hoor je regelmatig mensen zeggen. Dat zijn ze - een enkeling misschien daargelaten - natuurlijk helemaal niet. Maar wanneer maar genoeg mensen dat zeggen, ontstaat er in veel hoofden een vaststaand beeld. Dan moet je niet gek opkijken als de politiek laag scoort op de schaal van vertrouwen. We hebben zelf het *wantrouwen* gezaaid.

'Geen hart'

Zo werd Jezus beschuldigd een dienaar van de duivel te zijn. Hij was zelf een demon! Jezus verweerde zich met het argument: een demon zal toch geen demon uitdrijven? Die zou in dat geval immers zijn eigen glazen ingooien! Dat doet zelfs een demon niet. Het zou zijn zaak zwakker maken. En een demon wil natuurlijk juist macht door ánderen te verdelen. En het zijn juist de tegenstanders van Jezus die daaraan meehelpen. Ze zaaien wantrouwen. Ze drijven uiteen. Terwijl het juist de opzet van Jezus is om bijeen te brengen. Om heel te maken. Om te helen.

Helende woorden – ze liggen ons niet altijd voor in de mond. Er zit iets in mensen dat gretig gif verspreidt. Soms ongewild of onbedoeld. Ergens las ik het volgende verhaal. Een vrouw belde op een avond aan bij haar bureu. Ze kwam verschrikkelijke nieuws brengen: een jongen uit de straat was verongelukt. De vader die had opengedaan riep naar boven: 'Hoor je dat, Frits? Kees is dood.' Frits, die in zijn bed alles had gehoord, was verlamd door de schok en kon niet reageren. Waarop hij zijn vader hoorde zeggen: 'Die jongen heeft geen hart.' Wham! Meteen een stempel erop. Zo grossieren we in stempels. 'Hij heeft geen hart' – 'Zij is hysterisch' – 'Politici zijn zakkenvullers' – 'Uitkeringsgerechtigden zijn profiteurs' – 'Bankiers zitten er alleen voor hun eigen bonus' – 'De Fransen denken alleen maar aan zichzelf' – 'De Grieken willen alles op een presenteerblaadje.' Wham, wham, wham. Gif dat ook letterlijk kan doden. Denk aan die jongeren die kozen voor de dood nadat ze op internet gepest werden. 'Hij is een looser' – 'Zij is een slet.' Wham! Wham!

Freud

Ik denk weleens: het is de onbedoelde erfenis van Freud. Wat die ermee te maken heeft? Wel, Freud was een groot geleerde. Je zou kunnen zeggen dat hij een moderne duivelsuitdrijver was. Hij verdiepte zich in de onderwaterwereld van de menselijke geest en ontdekte dat allerlei krachten een mens gevangen kunnen houden. Dingen die we niet kunnen zien, maar die onbewust ons gedrag beïnvloeden. Iemand kan bijvoorbeeld op het slagveld zijn leven in de waagschaal stelt voor anderen, maar in werkelijkheid gedreven worden door suïcidale neigingen. Achter de held steekt een diep ongelukkige man. Freud was erop uit zo'n man van zijn ongeluk af te helpen. Hij leerde onder de zichtbare werkelijkheid de ware werkelijkheid te zien.

Zijn theorie werd populair gedachtegoed. Maar hoe gaat het dan? We gingen zelf Freudje-spelen. We menen dat kunstje van het ontmaskeren zelf ook te beheersen. 'Ik weet wel waarom u dit werk doet,' zei een mevrouw in mijn eerste gemeente toen ik niet beantwoordde aan haar eis elke week op bezoek te komen, 'Ik zag de begroting van de kerk: u doet het voor het geld!' Waarop ik antwoordde: 'Onder meer, mevrouw.'

Een verwond hart

Toch zitten er onder lasterpraatjes die een ander willen raken, vaak ook verwondingen. Onmacht, teleurstelling, pijn. Het leven wil maar niet worden zoals jij het graag hebt. Je partner heeft je in de steek gelaten. Je dromen zijn nooit uitgekomen. Of je lijdt aan het leven zelf. Want het leven heeft twee gezichten.

Wie gelooft ziet het leven als een gave van God. Maar je mag nooit je ogen sluiten voor het feit dat leven ook een vloek kan worden. Het leven is heerlijk, maar geen mens komt er zonder krassen doorheen. En de een heeft grotere en diepere krassen in zijn ziel dan de ander. En die krassen op je ziel kunnen soms de aanleiding zijn om een ander te gaan bekrassen. Achter de pester op school gaat vaak een kind schuil dat zelf diep ongelukkig is.

Compliment

Dat mag natuurlijk nooit een excuus zijn om fout gedrag goed te praten. Maar er is slechts één manier om lasteren tegen te gaan: zelf zoeken naar het goede in de ander en het naar boven halen. Dat heeft Jezus telkens laten zien. Etty Hillesum, de Joodse vrouw die in de Tweede Wereldoorlog een beroemd geworden dagboek schreef, noemde het: God in de ander opgraven. Mooi!

Je kunt het natuurlijk ook minder hoogdravend benaderen: wanneer hebt u voor het laatst iemand een compliment gegeven? Of bent u zo iemand die altijd denkt: 'Dat doe ik niet. Straks vindt hij of zij me een slijmbal.' Of: 'Straks gaat ze nog naast haar schoenen lopen.' Maar ieder mens heeft bekrachtiging nodig van het goede dat hij of zij in zich draagt. Een compliment kan wonderen doen. Een compliment is een simpel voorbeeld van 'levende woorden'. En levende woorden geven de ander zijn eigen stem terug. Zelfs God heeft dat nodig. Wij spreken over 'God prijzen'. Maar wie God prijst, geeft God een compliment. We

geven God zijn stem terug. Met lasterpraat kun je de ander de hel aandoen. Maar een compliment is een zegen. En waar gezegend wordt, is de hemel dichtbij.